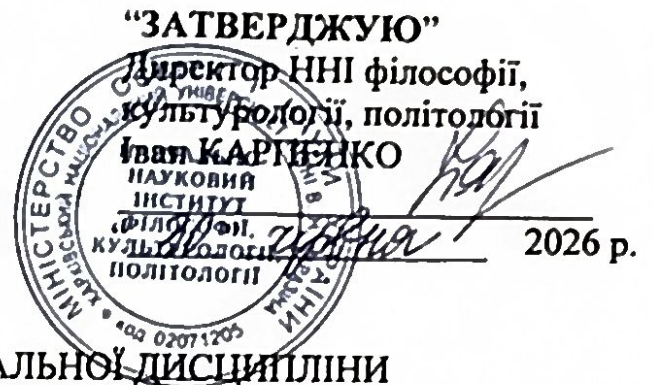

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра українознавства

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Історія України: цивілізаційний вимір

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Освітні програми і спеціальності:

«Філософія» (галузь знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»; спеціальність В10 «Філософія»);

«Візуальна культура та проектна діяльність» (галузь знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»; спеціальність В12 «Культурологія та музеєзнавство»);

«Політичні технології та аналіз політики» (галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика та інформація»; спеціальність С2 «Політологія»).

Вид дисципліни: обов'язкова

ННІ філософії, культурології, політології

2026/2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою ННІ філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від "24" червня 2026 року № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Наталя АКСЬОНОВА, Марина ДОМАНОВСЬКА,
Михайло ЧУГУСІНКО, Ярослав ШКАБУРА

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства
Протокол від "05" червня 2026 року № 9

Завідувач кафедри українознавства

Наталя АКСЬОНОВА

Програму погоджено з гарантами освітньо-професійних програм «Філософія»,
«Візуальна культура та проєктна діяльність», «Політичні технології та аналіз політики»

Гарант освітньої програми
«Філософія»

Наталя ПОПОВА

Гарант освітньої програми
«Візуальна культура та проєктна діяльність»

Дмитрій ПЕТРЕНКО

Гарант освітньої програми

«Політичні технології та аналіз політики»

Тетяна КОМАРОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією ННІ філософії, культурології, політології.

Протокол від "23" червня 2026 року № 10

Голова методичної комісії

ННІ філософії, культурології, політології

Сергій ГОЛКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» укладена відповідно до освітньо-професійних (освітньо-наукових) програм підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Філософія», «Візуальна культура та проєктна діяльність», «Політичні технології та аналіз політики».

1.Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» – поглибити в здобувачів вищої освіти знання з історії України в глобальному цивілізаційному контексті, ознайомити з основними тенденціями розвитку сучасної історичної науки, сприяти опануванню методів роботи з історичними джерелами та науковою літературою, формувати розуміння українського минулого у цивілізаційному вимірі з позицій патріотизму і української національно-культурної ідентичності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є визначення ролі історії України в контексті глобальної історії в системі соціально-гуманітарних наук; ознайомлення із засадами традиційної та модерної історіографії; висвітлення найважливіших дискусійних історичних проблем, зокрема знайомство з цивілізаційним підходом, концепцією культурно-історичних провінцій і теорією фронтиру; опанування сучасних методів вивчення історичних джерел та наукових публікацій, прийомів їхнього аналізу та набуття на цьому підґрунті практичних навичок для оцінювання поточних суспільних процесів і явищ.

1.3. Кількість кредитів – 3.

1.4. Загальна кількість годин – 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
32 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	6 год.

Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
42 год.	76 год.
Індивідуальне завдання	
0 год.	0 год.

1.6. Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти **необхідних компетентностей** відповідно до ОПП:

Для здобувачів вищої освіти ОПП «Філософія»:

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є формування таких загальних компетентностей:

ЗК11. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

СК11. Здатність застосовувати в професійній діяльності знання про засади, розвиток і сучасний стан наукового та гуманітарного знання.

СК17. Здатність використовувати базові філософські, гуманітарні знання в процесі консультування із суспільно-політичних, етичних, ідеологічних проблем.

Для ОПП «Візуальна культура та проєктна діяльність»:

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

СК 4. Здатність розуміти та інтерпретувати джерела культури (писемні, речові, візуальні) з урахуванням різних контекстів (історичного, соціального, антропологічного, політичного, релігійного, екологічного тощо).

СК 9. Здатність оцінювати матеріальну та духовну цінність об'єкта культурної спадщини різних історичних періодів та географічних ареалів.

Для ОПП «Політичні технології та аналіз політики»:

ЗК 01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 03. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 06. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського моральні, культурні, наукові цінності і суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 07. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної

області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

СК 03. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

1.7. Заплановані результати навчання

Здобувачі вищої освіти мають знати принципи періодизації історії України у цивілізаційному вимірі, основні поняття й терміни; особливості соціально-економічних, політичних, культурних процесів розвитку різних цивілізацій на теренах України; особливості діяльності відомих історичних осіб, політичних партій, державні утворення, що існували в українських землях від давнини до сьогодення; сучасні історичні теорії та методологічні підходи до аналізу особливостей розвитку українських земель у цивілізаційному вимірі.

Здобувачі мають знати основні етапи розвитку української зовнішньої політики; основні положення та напрями зовнішньополітичного курсу України на сучасному етапі; проблеми та перспективи розвитку двосторонніх відносин України з іншими державами, участі України в міжнародних організаціях; розуміти процеси глобалізації в політичній, економічній та культурній сфері суспільного буття; розуміти особливості культурного та політичного розвитку національних меншин на території України; розуміти тенденції політики пам'яті України; уміти аналізувати історичні процеси, події, факти; брати участь у дискусіях; користуватися категорійно-поняттєвим апаратом історичної науки, історичними джерелами та науковою літературою з історії України і глобальної історії; застосовувати знання, розв'язуючи професійні завдання. Курс має сприяти формуванню поваги до демократичних цінностей, толерантності, активної громадянської позиції та патріотизму.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти таких програмних результатів навчання відповідно до ОПП.

Для здобувачів вищої освіти ОПП «Філософія»:

ПРН6. Мати обізнаність щодо основних напрямів, тенденцій, проблематики сучасної філософії.

ПРН14. Уникати симуляцій, плагіату та інших виявів академічної недоброчесності у сфері професійної діяльності або навчання.

ПРН16. Вміти застосовувати загально-гуманітарні та філософські знання в різних сферах життєдіяльності.

ПРН21. Бути спроможним до критичної оцінки і прогнозування суспільно-політичних і культурних подій і явищ на підставі належного обсягу соціально-гуманітарних і професійно-філософських знань, надання консультативних послуг державним установам та громадським організаціям.

Для здобувачів вищої освіти ОПП «Візуальна культура та проєктна діяльність»:

ПРН 7 Розуміти чинники культурної динаміки, принципи періодизації культурних процесів, їх специфічні риси та характеристики.

ПРН 8 Інтерпретувати культурні джерела (речові, друковані, візуальні, художні) з використанням спеціальної літератури та визначених методик, аргументовано викладати умовиводи щодо їх змісту.

ПРН 14 Вести публічну дискусію та підтримувати діалог з питань української культури з фахівцями та нефаківцями.

ПРН 22 Формувати повагу до української національної культурної традиції.

ПРН 23 Застосовувати культурологічні знання та методи наукового дослідження культури для практичного вирішення сучасних соціокультурних проблем (збереження національної ідентичності; охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини; розробки механізмів

меморіалізації в культурі та адаптації традиційних культурних інститутів до умов сучасного суспільства тощо).

Для здобувачів вищої освіти ОПП «Політичні технології та аналіз політики»:

ПРН 01. Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності.

ПРН 03. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.

ПРН 06. Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності.

ПРН 07. Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення.

ПРН 10. Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

1.8. Попередня основа. Для опанування курсом потрібно проходження курсу «Історія України» загальноосвітньої середньої школи.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Вступ до курсу

Тема 1. Вступ.

Транснаціональна, глобальна та переплетена історія України. Поняття цивілізації. Концепції цивілізаційного розвитку А. Тойнбі, І. Валлерстайна, С. Гантінгтона. Теорія фронтиру в контексті дослідження історії України. Постколоніальний дискурс. Історія та формування колективної пам'яті.

Розділ 2. Економіка України: від давнини до сучасності

Тема 2. Народження української економіки. Приватна власність. Держава. Технології.

Формування Мультифронтиру: мисливці, землероби, скотарі та мореплавці. Фронтири доісторичної доби. Цивілізаційний і формаційний підходи в дослідженні економічної історії України. Еволюція способів господарювання на території України в додержавний період. Трипільська культура. Праукраїнські археологічні культури XV–VIII ст. до н. е. Український південь – контактна зона. Заселення українських земель грецькими колоністами. Перші держави-поліси в Північному Причорномор'ї: сільське господарство, промисли, торгівля, фінанси. Кочові племена Степової Скіфії VI–IV ст. до н. е. Скіфи-землероби Лісостепу VII–IV ст. до н. е. Інтеграція античних міст-держав Північного Причорномор'я до Римської імперії: сільське господарство, промисли, торгівля. Кочівники-сармати III ст. до н. е. – I ст. н. е.: воєнна активність, ремесла, скотарство, торгівля. Скіфське царство в Криму. Господарство племен зарубинецької, київської, черняхівської культури.

Тема 3. Розмаїття моделей економічного розвитку в українських землях доби середньовіччя (IX – кінець XV ст).

Наслідкування європейського феодалізму, візантійської економіки, традицій кочового й напівкочового способу життя (Київська Русь, Галицько-Волинська держава, печеніги, половці, Золота Орда, Кримський ханат, Польське королівство, Угорське королівство). Формування феодальної власності й системи особистої та поземельної залежності селян. Феодальне господарство. Економічна специфіка часів раннього феодалізму: голод, висока смертність, низький технологічний рівень сільського господарства, натуральність господарства. Посилення боярства. Удільна доба Київської Русі. Особливості майнового та соціального статусу селян (смердів), челяді, холопів, ізгоїв. Міста в українських землях доби середньовіччя. Ремесла, корпорації майстрів, особливості внутрішньої й міжнародної торгівлі. Боротьба міст з феодалами, комунальні революції, магдебурзьке право. Особливості економічного розвитку руських князівств

під владою Золотої Орди. Входження українських земель до Великого князівства Литовського. Зміни в організації землеволодіння та фінансовій політиці. Крим і Північне Причорномор'я на цивілізаційному перехресті Середньовіччя. Організація економіки в Кримському ханаті. Економічні зв'язки з руськими князівствами.

Тема 4. Модернізаційні процеси на українських землях у Нову добу (XVI – XIX ст.).

Капіталізм та капіталістичні відносини. Люблінська унія. Фільваркове господарство й виклики європейського капіталізму, розвиток торгівлі та митної справи, мануфактури. «Революція цін» як наслідок Великих географічних відкриттів. Буржуазія. Накопичення капіталу. Фермерський тип господарювання. Особливості української економіки козацької доби. Реформи Богдана Хмельницького, види господарської діяльності, торгівля та фінанси. Економічні питання в міждержавних договорах Козацької держави та гетьманських «статтях» другої половини XVII ст. Старшинське й поміщицьке землеволодіння. Економіка українських міст. Ринкова та ярмаркова торгівля. Шляхи сполучення. Чумакування. Вплив геополітичних змін останньої третини XVIII – першої третини XIX ст. на економічний розвиток українських земель. Промисловий переворот, індустріалізація. Роль науки у економічному розвитку українських земель у цей період.

Тема 5. Особливості економічного розвитку українських земель другої половини XIX – 20-х рр. XX ст.

Економічні виклики індустріалізації, капіталізму, Першої світової війни 1914–1918 рр. та Української революції 1917–1920 рр. Економічні ініціативи урядів Центральної Ради, Української Держави, УНР, ЗУНР, Директорії. Політичні та економічні наслідки Першої світової війни: Версальський договір, мілітаризація економік; економіки Великої Британії, Німеччини, США, Японії та Радянського Союзу після Першої світової війни.

Тема 6. Від індустріальної до постіндустріальної економіки: від соціалізму до капіталізму.

Сталінська «навздогінна» модернізація й мілітаризована економіка в УРСР. Суцільна колективізація сільського господарства. Голодомор 1932–1933 рр. Політичні та економічні наслідки Другої світової війни: СРСР та УРСР перед викликами Холодної війни й післявоєнної відбудови. Радянізація західноукраїнських областей та інтеграція до загальносоюзного економічного простору. Економічні трансформації в Україні доби «відлиги». Індустріальний розвиток України та урбанізаційні процеси. Посилення негативних тенденцій в економічному житті республіки в період «застою» (1970-ті – перша половина 1980-х рр.). Політика «перебудови», її наслідки в економічній і соціальній сферах як один із вагомих чинників краху комуністичної системи й розпаду СРСР. Колгоспний і радгоспний лад. Товарообіг і торгівля. Особливості економічних процесів у незалежній Україні 1990-х рр. – у перші десятиріччя XXI ст. Великий капітал: економічні контури й політична вага. Економіка після Помаранчевої революції. Російсько-українські «економічні війни», їх етапи та перебіг. Сучасна Україна в міжнародних економічних відносинах. Економіка України в умовах війни з російською федерацією (2014–2024 рр.).

Розділ 3. Мілітарна історія та її місце в становленні сучасної України.

Тема 7. Військова справа на землях України від давнини й до козаків.

Розвиток зброї та причини її застосування. Військові зіткнення на українських теренах до появи Русі-України. Озброєння й тактика киммерійців, скіфів, сарматів, еллінів, германців, готів, гунів. Слов'янські племена. Військова справа за часів Київської Русі та Галицько-Волинської держави. Участь у військових діях у складі Великого князівства Литовського. Війни періоду Кримського ханства. Виникнення козацтва, його зміни протягом періоду існування.

Тема 8. Роль мілітарної складової в захисті Української держави.

Українці в Першій світовій війні. Військовий потенціал України на початок Визвольних змагань. Шлях Українських січових стрільців. Особливості збройних сил у періоди Центральної Ради, Української Держави та Директорії. Видатні українські військові діячі та їхній внесок у захист країни. Знакові битви. Військові традиції. Друга світова війна та участь у ній українців. УПА, її створення, діяльність та інші особливості.

Тема 9. Російсько-Українські війни та підходи до їх (не)пам'ятання.

Проблема визначення початку російсько-українських військових конфліктів. Їх подальша хронологія, передумови, причини, перебіг та наслідки. Найважливіші битви в контексті подальшого розвитку українських земель. Війни з росіянами у XX ст. як один із ключових етапів боротьби за державність України. Різні підходи до політики пам'яті стосовно російсько-українських війн у період до 2014 року. Початок сучасної російсько-української війни, її етапи та ключові події. Зміни в цей період у політиці пам'яті стосовно попередніх військових зіткнень між країнами.

Розділ 4. Україна в контексті європейського націєтворення

Тема 10. Довге ХІХ століття: народження європейських націй.

Поняття нації, основні концепції розвитку націй. Європейський романтизм та націєтворення. Вплив європейських національних ідей на українське націєтворення. Поняття “винайденої традиції” в європейському та українському контексті: “Історія Русів”, “Краледворський рукопис”, “Оссіанові пісні”. Дослідження етнографії, української мови та історії. Імперська ідея проти національної: концепції М. Погодіна та М. Максимовича. Тріада Уварова. Український та малоросійський проєкт. Роль історичного міфу у формуванні національної ідентичності: сарматизм та козацький міф у ХІХ столітті. Формування національного пантеону. Тарас Шевченко як постать Поета-Пророка. Національні ідеї єврейської, кримськотатарської, польської, німецької спільнот. Інституалізація національного руху.

Тема 11. Коротке ХХ століття: "призупинене націєтворення".

Українська революція 1917–1921 року та українська національна ідея в політиці режимів. Національні меншини під час Української революції. Сприйняття України на міжнародному рівні. Формування української діаспори після поразки націєтворчих змагань. Місце національного чинника в радянській ідеології міжвоєнного періоду: коренізація та її згортання. Діяльність українських політичних партій та організацій в Чехословаччині, Польщі та Румунії. Формування ідеології інтегрального націоналізму та діяльність ОУН. Національна ідея в роки Другої світової війни. Шістдесятники та дисиденти. Відродження українських партій у роки перебудови.

Тема 12. Незалежна Україна: виклики націєтворення.

Політика пам'яті української влади за роки незалежності. Україна в контексті розвитку постсоціалістичної Центральної та Східної Європи. Вплив Помаранчевої революції та Революції Гідності на націєтворення. Декомунізація та деколонізація культурного простору. Вплив російсько-української війни на актуалізацію національних питань: зміни в державній політиці. Анексія Криму та кримськотатарське питання.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин	
	Денна форма	Заочна форма

	Усього	У тому числі					Усього	У тому числі				
		Л	С	Лаб	Інд	С.р.		Л	С	Лаб	Інд	С.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Вступ до курсу												
Тема 1. Вступ.	3	1	2				3	2				1
Разом за розділом 1	3	1	2				3	2				1
Розділ 2. Економіка України: від давнини до сучасності												
Тема 2. Народження української економіки. Приватна власність. Держава. Технології.	5	3				2	5					5
Тема 3. Розмаїття моделей економічного розвитку в українських землях доби середньовіччя (IX – кінець XV ст.).	7	3	2			2	7		2			5
Тема 4. Модернізаційні процеси на українських землях у Нову добу (XVI–XIX ст.).	4	2				2	4					4
Тема 5. Особливості економічного розвитку українських земель другої половини XIX – 20-х рр. XX ст.	7	3	2			2	7	2				5
Тема 6. Від індустріальної до постіндустріальної економіки. Від соціалізму до капіталізму.	7	2	2			3	7					7
Разом за розділом 2	40	13	6			21	40	2				38
Розділ 3. Мілітарна історія та її місце в становленні сучасної України												
Тема 7. Військова справа на землях України від давнини й до козаків.	7	2	2			3	7					7
Тема 8. Роль мілітарної складової в захисті Української держави.	7	2	2			3	7		2			5
Тема 9. Російсько-Українські війни та підходи до їх (не)пам'ятання.	10	4	2			4	10	2				8

Разом за розділом 3	24	8	6			10	24	2	2			20
4. Україна в контексті європейського націєтворення												
Тема 10. Довге ХІХ століття: народження європейських націй.	8	4				4	8	2				6
Тема 11. Коротке ХХ століття: призупинене націєтворення?	8	2	2			4	8					6
Тема 12. Незалежна Україна: виклики націєтворення.	7	4				3	7		2			7
Разом за розділом 4	23	10	2			11	23		2			21
Підготовка до контрольної роботи	4					4	4					4
Підготовка до іспиту	6					6	6					6
Усього годин	90	32	16			42	90	8	6			76

4. Теми семінарських занять

	Назва теми	Кількість годин
з/ п		денн./заоч.
1	Історія як наука. Вступ до дисципліни. Взаємозв'язки історії з іншими науками	2
2	Українські землі у ІХ – ХV ст.	2/2
3	Розвиток української економіки у ХVІІ – ХІХ ст.: зміни та виклики	2
4	Науково-технічна революція ХІХ ст.: європейський та український вимір	2
5	Модернізація на українських землях: урбанізація та індустріалізація	2
6	Друга світова війна та місце українців у ній	2/2
7	Історія України в сучасній вітчизняній військовій символіці	2
8	Політика пам'яті та націєтворення в незалежній Україні	2/2
	Разом	16/6

5. Самостійна робота

Самостійна робота здобувачів вищої освіти передбачає:

1. Підготовку до семінарських занять.

Важливим етапом підготовки до семінарських занять є самостійна робота здобувачів з навчальною та науковою літературою, історичними першоджерелами. Мета цього етапу – пошук, систематизація та аналіз інформації для підготовки відповідей на питання, заплановані для обговорення на семінарі.

2. Підготовка есе або творчого проєкту.

Здобувачу освіти пропонується підготувати есе або творчий проєкт на одну із запропонованих тем.

3. Вивчення тем курсу й підготовку до підсумкової атестації.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Тема 1. Вступ до історії України: цивілізаційний вимір.		1
2.	Тема 2. Народження української економіки. Приватна власність. Держава. Технології.	2	5
3.	Тема 3. Розмаїття моделей економічного розвитку в українських землях доби середньовіччя (IX – кінець XV ст.).	2	5
4.	Тема 4. Модернізаційні процеси на українських землях у Нову добу (XVI–XIX ст.).	2	4
5.	Тема 5. Особливості економічного розвитку українських земель другої половини XIX – 20-х рр. XX ст.	2	5
6.	Тема 6. Від індустріальної до постіндустріальної економіки. Від соціалізму до капіталізму.	3	7
7.	Тема 7. Військова справа на землях України від давнини й до перших козаків.	3	7
8.	Тема 8. Роль мілітарної складової в захисті Української держави.	3	5
9.	Тема 9. Російсько-Українські війни та підходи до їх (не)пам'ятання.	4	8
10.	Тема 10. Довге XIX століття: народження європейських націй.	4	6
11.	Тема 11. Коротке XX століття: призупинене націєтворення?	4	6
12.	Тема 12. Незалежна Україна: виклики націєтворення.	3	7
13.	Підготовка до контрольної роботи	4	4
14.	Підготовка до іспиту	6	6
	Разом	42	76

6. Теми есе або творчого проєкту

1. Схема історії України М. Грушевського та його періодизація українського історичного процесу.
2. Значення античних міст-держав Північного Причорномор'я в історії українського народу й України.
3. Спадок Візантійської цивілізації в історії України.
4. Норманський чинник у виникненні й існуванні Київської Русі.
5. Русь-Україна і кочові народи степу у XI–XII ст.: між війною і співпрацею.
6. Тисячоліття Софії Київської: новітні гіпотези та старі переконання.
7. Монгольська навала і її значення в історії України
8. Кревська унія та українські землі в геополітичному контексті Центрально-Східної Європи кінця XIV ст.

9. Полемічна література кінця XVI – початку XVII ст. як пам'ятник політичної думки в Україні.
10. Фільваркове господарство між феодалізмом і капіталізмом: становище українського селянства XVI–XVII ст.
11. Роль Дикого поля в історії України: виникнення та існування, наслідки освоєння історичного регіону.
12. Запорізька Січ: ознаки державного устрою і значення в історії України.
13. Визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького: проблема визначення хронологічних меж і періодизації.
14. Чи можна назвати Визвольну війну під проводом Богдана Хмельницького «козацькою революцією»?
15. Слобожанщина: формування нового історичного регіону України у середині – другій половині XVII ст.
16. «Руїна» та пошуки протекторату козацькими автономіями.
17. Московсько-козацькі відносини доби Руїни.
18. Конституція Пилипа Орлика та її значення як історичного документа.
19. Гайдамаки: розбійники чи національні герої?
20. Геополітичні зрушення кінця XVIII ст. у Центрально-Східній Європі та їхнє значення в історії України.
21. Ліквідація Запорізької Січі та інших форм українського автономного устрою.
22. Скасування кріпосного права: значення події для соціально-економічного розвитку України.
23. Галичина – Український П'ємонт? Хід і значення національного відродження в межах Західної України для українського національного відродження.
24. Універсали Центральної Ради в контексті політичної ситуації в Україні впродовж 1917 – початку 1918 рр.
25. Державотворчі плани П. Скоропадського та їхнє втілення.
26. Директорія і значення її діяльності.
27. Політика українізації. Чому більшовицьке керівництво вдалося до політики коренізації?
28. Утворення СРСР і остаточна втрата Україною незалежності.
29. Суцільна колективізація сільського господарства в межах курсу на модернізацію економіки.
30. У чому полягала різниця в поглядах на шляхи здобуття української незалежності між прихильниками С. Бандери і А. Мельника?
31. Проти кого і за що боролася УПА.
32. Чим відрізнялася відбудова народного господарства України після Другої світової війни від відбудовчих процесів західних країн?
33. Як участь України у здійсненні хрущовських «надпрограм» позначилася на економічному розвитку України?
34. Перебудова та її значення в історії України.
35. Проголошення незалежності України. Які фактори сприяли утворенню незалежної Української держави?
36. Помаранчева революція: чи потрібно брати слово «революція» в лапки?
37. Президентство В. Ющенка: реформи й реакція суспільства.
38. Президентство В. Януковича: причини й передумови Майдану-2.
39. Майдан-2: Історична оцінка подій листопада 2013 – березня 2014 рр. в Україні.
40. Досягнення українських науковців у сфері філософії/культурології/політології (на вибір) на міжнародній арені.
41. Політична криза й військові дії на Донбасі: проблеми термінологічних визначень, причини та ймовірні наслідки.
42. Україна через 10 років: якою вона буде?
43. Якою я бачу національну ідею в Україні.
44. Політичний діяч, який залишив яскравий слід в історії України (на вибір).

7. Методи навчання

Методи навчання – взаємодія між викладачем і здобувачів вищої освіти, під час якої відбувається передача та засвоєння знань, умінь і навичок від викладача до здобувачі, а також самостійної та індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти. При проведенні визначених планом видів занять використовуються такі методи:

1. Під час викладення навчального матеріалу:
 - словесні (бесіда, пояснення, розповідь, інструктаж);
 - наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження);
 - практичні (вправи, практичні роботи, дослідні роботи).
2. За організаційним характером навчання:
 - методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;
 - методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності;
 - методи контролю та самоконтролю у навчанні;
 - бінарні (поєднання теоретичного, наочного, практичного) методи навчання.
3. За логікою сприйняття і засвоєння навчального матеріалу: індуктивно-дедукційні, репродуктивні, прагматичні, дослідницькі, проблемні тощо.

Основні форми навчального процесу при вивченні дисципліни «Історія України»:

- навчальні заняття;
- самостійна робота здобувачів вищої освіти;
- робота в наукових бібліотеках та пошук літератури у мережі Інтернет;
- контрольні заходи.

Види навчальної роботи здобувачів вищої освіти:

- лекція;
- семінарське заняття;
- консультація;
- іспит.

Дисципліна передбачає використання традиційних, активних та інтерактивних методів навчання (дебати, мозковий штурм, лекції з використанням інтерактиву, методи оцінювання і самооцінювання, планування та інші). Процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється викладачем або самими здобувачів вищої освіти на основі роботи над програмами і навчальними посібниками. Найчастіше застосовується на семінарах.

Комунікативні методи поділяються на пасивні й активні: у перших провідна роль належить викладачеві (здобувач лише фіксує зміст лекції, протоколює дії викладача тощо); в активних методах ініціатива належить здобувачеві, який активно контактує з викладачем (активні методи поділяються на групові (мозковий штурм, круглий стіл, ділові ігри) та індивідуальні методи (інтерв'ювання, вільний діалог, експертні ігри)).

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів при вивченні дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» використовуються різноманітні методи навчання, а саме: вербальні (словесні), наочні та практичні методи, які включають в себе як подання матеріалу викладачем (лекція, розповідь, пояснення, бесіда), так і роботу здобувачів з підручником, довідковою, і навчальною літературою та пошуком її у глобальній мережі Інтернет, робота з історичними джерелами, виконання тестових завдань, підготовка самостійної роботи і презентацій до семінарських занять тощо. Методи викладу навчального матеріалу визначаються викладачем у залежності від цілей і завдань, виду занять, змісту теми, можливостей (інтелектуальних, психологічних тощо) здобувачів, наявних умов і часу, відведеного для вивчення теми.

Під час лекцій використовуються такі методи: пояснювально-ілюстративний, або інформаційно-рецептивний метод – історична реконструкція, лекція, пояснення, робота з історичними джерелами, демонстрація тощо, проблемний метод подачі навчального матеріалу, частково-пошуковий або евристичний методи, коли викладач розділяє проблему на частини, здобувачі здійснюють окремі кроки щодо розв'язання підпроблем. Під час викладання навчального матеріалу лекції використовується мультимедійна презентація.

8. Методи контролю

Здобувачі освіти мають неухильно дотримуватися принципів і норм академічної доброчесності, на яких ґрунтується науково-освітня діяльність ХНУ імені В. Н. Каразіна (<https://karazin.ua/korisna-informatciia/akademichna-dobrochesnist-1/>), не допускати в роботах запозичень без цитування (плагіату) і використання технологій штучного інтелекту.

Здобувачі освіти опановують теми на практичних заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне завдання поточного контролю – перевірити рівень підготовки здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи.

Виконання завдань самостійної роботи, підготовка до семінарських занять і виконання екзаменаційних завдань передбачають дотримання здобувачами вищої освіти основних принципів академічної доброчесності:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації (для осіб з особливими освітніми потребами цю вимогу застосовують, зважаючи на їхні індивідуальні потреби та можливості);
- посилення на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Поточний контроль знань здобувачів вищої освіти здійснюється під час семінарських занять протягом семестру й має на меті перевірити рівень підготовленості здобувача до виконання конкретної роботи. У межах поточного контролю оцінюють, наскільки здобувачі освіти знають першоджерела та наукову літературу, логічно й послідовно виступають під час обговорення питань семінарського заняття, ставлять питання і відповідають на них у межах дискусії. Здобувач може набрати від 1 до 60 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Критерії оцінювання роботи здобувачів вищої освіти денної форми навчання

За підсумками кожного **семінарського заняття** викладач оцінює рівень знання здобувачами першоджерел, наукової літератури, уміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити та відповідати на запитання в ході дискусії. Здобувач може набрати від 1 до 40 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Семінарські заняття 1–8 максимально оцінюються у 5 балів кожне. Максимальна кількість балів за усі виступи: $5 \cdot 8 = 40$ балів.

- 5 балів – красномовний виступ, риторично грамотний за усіма параметрами оцінювання;
- 4 бали – повний і логічний виступ, інформаційно повний, продуманий, містить одну фактичну неточність і незначні порушення параметрів красномовства;
- 3 бали – частковий виступ за темою без грубих фактичних помилок;
- 2 бали – репліка, зауваження до виступу однокласників на основі несистемних базових знань теми без ґрунтового володіння матеріалом;
- 1 бал – репліка з грубими помилками і без знання базового матеріалу;
- 0 балів – відсутність виступу і реплік.

Контрольна робота відбувається у формі підготовки творчого проєкту або есе. Для його виконання здобувачу освіти пропонується обрати одну із запропонованих тем і підготувати доповідь та презентацію.

Доповідь має бути надрукована у документі формату .doc або .docx, шрифт Times New Roman, 14 розмір шрифту, міжрядковий інтервал 1. Загальний об'єм тексту має складати не менше 6 сторінок (без списку джерел і літератури). На першій сторінці має бути зазначено ПІБ здобувача, його/її академічну групу та назву творчого проєкту. Після цього подається вступ, текст доповіді, висновки та список джерел та літератури. У вступі має бути наведена актуальність обраної теми.

Щодо написання основного текст – пропонується орієнтуватись на такі складові (але не обмежуючись ними, зберігаючи за здобувачем певну творчу свободу):

- Історичний контекст: короткий огляд епохи або періоду, до якого належить обрана тема, стислий виклад ключових подій, суспільних чи політичних обставин;

- Головна ідея / проблема: формулювання суті теми або дослідницького питання, яке автор висвітлює (напр., «чи можна вважати норманський чинник вирішальним у формуванні Київської Русі?») або «які чинники визначають національну ідею України у ХХІ столітті?»);

- Аргументативна частина: поетапний аналіз події, ідеї чи історичного процесу, з посиланнями на факти, джерела, наукову літературу, карти, археологічні дані, твори культури тощо;

- Огляд історіографії (*у разі необхідності*): аналіз поглядів різних істориків або політичних мислителів на обрану тему, порівняння інтерпретацій;

- Авторська оцінка та висновки: формулювання власного бачення проблеми, підсумування викладеного матеріалу, спроба відповісти на поставлені у вступі запитання, оцінка значення теми для сучасної України.

Після основного тексту та висновків, до яких приходить здобувач в ході виконання творчого проєкту, подається список використаних ним джерел та літератури.

Для того, щоби уникнути ситуацій, у яких більше двох здобувачів виконують творчі проєкти з однаковими темами – їх вибір проводиться в системі Moodle.

За виконання цієї роботи здобувач освіти може отримати до 20 балів. Критерії оцінювання творчого проєкту:

20-19 балів – робота повністю розкриває тему, містить ґрунтовний її, використано достовірні та різноманітні джерела інформації. Матеріал викладено логічно, чітко структуровано, висновки аргументовані. Оформлення якісне, з дотриманням академічних стандартів (шрифт, інтервали, стилістика тощо). Презентація добре оформлена, містить якісні візуальні матеріали, правильно підібраний баланс тексту та графіки. У тексті відсутні граматичні та стилістичні помилки.

18-17 балів – робота загалом відповідає всім вимогам, тема розкрита майже повністю, інформація подана логічно і послідовно. Аналіз ґлибокий, хоча деякі висновки можуть бути недостатньо розгорнутими. Використано авторський підхід, проте в окремих частинах є залежність від джерел без належного критичного осмислення. Оформлення на високому рівні, але можуть бути незначні технічні недоліки (наприклад, неузгодженість шрифтів у презентації). Допускаються поодинокі граматичні або стилістичні помилки, які не впливають на загальне розуміння тексту.

16-15 балів – робота розкриває основні аспекти теми, але окремі питання подані поверхнево або з нестачею деталей. Аналіз присутній, але в ньому можуть бути повторення або недостатня аргументація. Оформлення загалом якісне, але можуть зустрічатися деякі помилки в структурі тексту або оформленні презентації (наприклад, перевантажені текстом слайди або недостатньо якісні зображення). У тексті є деякі граматичні чи стилістичні помилки.

14-13 балів – робота частково розкриває тему, однак містить загальні фрази та мало конкретики. Аналіз поверхневий або взагалі відсутній, подано лише факти без їх осмислення. Оформлення виконане на середньому рівні, можуть бути технічні помилки (наприклад, неправильні міжрядкові інтервали, відсутність посилань на джерела). Презентація зроблена без належної структури або містить зайві елементи. У тексті присутні помилки, які можуть ускладнювати його розуміння.

12-11 балів – робота містить загальні відомості, але недостатньо розкриває тему. Викладений матеріал може бути нелогічним або містити повтори. Аналіз або відсутній, або зроблений поверхнево. Оформлення слабке, є помилки у форматуванні тексту, порушення стандартів презентації. Використано мало візуальних матеріалів або вони не відповідають темі. Граматичні та стилістичні помилки зустрічаються часто.

10-9 балів – робота має значні прогалини в змісті, тема висвітлена фрагментарно, багато ключових аспектів не розглянуто. Відсутній або майже відсутній аналіз, подано лише перелік загальних фактів. Оформлення роботи низької якості, можуть бути значні порушення структури

тексту (наприклад, відсутність розділів, неправильне форматування). Презентація зроблена формально, без урахування вимог до її змісту та оформлення. Велика кількість граматичних і стилістичних помилок, що суттєво впливає на розуміння матеріалу.

8-7 балів – робота містить дуже мало змістовної інформації, велика частина матеріалу не відповідає темі або є скопійованою з інших джерел без осмислення. Відсутній аналіз, висновки відсутні або не мають логічного зв'язку з основним текстом. Презентація або взагалі відсутня, або зроблена неякісно (наприклад, нечитабельний текст, відсутність ілюстрацій). Оформлення містить значні недоліки, багато граматичних і стилістичних помилок.

6-5 балів – робота містить лише окремі речення або невелику кількість інформації, яка не розкриває суті теми. Структури тексту немає, аналіз повністю відсутній. Презентація або відсутня, або містить лише один-два слайди з мінімумом інформації. Оформлення роботи не відповідає вимогам, текст важко читати через велику кількість помилок.

4-3 бали – робота складається з кількох уривків тексту, які не мають зв'язку між собою. Більшість матеріалу не відповідає темі або є просто списком фактів без пояснень. Презентація відсутня або зроблена в неприпустимому вигляді (наприклад, містить лише заголовок без змісту). Оформлення відсутнє або зроблене з серйозними порушеннями академічних стандартів. Текст містить велику кількість помилок, що унеможливорює його розуміння.

2-1 бал – робота містить лише фрагментарні дані, які не пов'язані між собою та не розкривають тему. Відсутні аналіз, висновки, логічна структура. Презентація або не надана, або зроблена так, що не містить змістовної інформації. Велика кількість граматичних та орфографічних помилок, що робить текст незрозумілим.

0 балів – есе або творчий проєкт повністю відсутня або її зміст не відповідає заданій темі.

Критерії оцінювання роботи здобувачів вищої освіти заочної форми навчання

Критерії оцінювання роботи здобувачів на **семінарських заняттях**:

Ваговий бал – 10. Максимальна кількість за всі виступи: $10 \times 3 = 30$ балів.

10-9 балів – доповідь повністю розкриває тему, демонструє глибоке розуміння матеріалу, містить аргументований аналіз історичних подій, використання наукових джерел та історіографії, здобувач освіти активно бере участь у дискусії, ставить питання, доповнює відповіді одногрупників. Виступ чіткий, логічний, грамотно побудований, з дотриманням регламенту часу;

8-7 балів – доповідь добре розкриває тему, але є дрібні неточності або недостатньо розгорнутий аналіз, були використані історичні джерела, але не завжди є їх критична оцінка, здобувач освіти бере участь у дискусії, проте його активність епізодична. Виступ загалом зрозумілий, структурований, є незначні лексичні та синтаксичні помилки або відхилення від регламенту;

6-5 балів – доповідь містить ключові факти, але бракує глибини аналізу чи чіткої аргументації, було використано обмежену кількість джерел, їх аналіз поверхневий. Участь у дискусії мінімальна, здобувач освіти відповідає лише при запитанні. Виступ має стилістичні або логічні недоліки, інколи важко сприймається, можливе незначне перевищення або недовикористання часу;

4-3 бали – тема доповіді розкрита поверхнево, значні неточності, слабка аргументація. Використані лише загальні дані з підручників без залучення додаткових джерел. Участь у дискусії пасивна, короткі коментарі без аргументів. Виступ слабо структурований, містить помилки, його важко зрозуміти, відчутне перевищення або недотримання регламенту;

2-1 бали – відповідь фрагментарна, основні факти викладені неправильно або без аргументації. Джерела та історіографія не використовуються. Здобувач освіти майже не бере участі в обговоренні. Значні лексичні та синтаксичні помилки, відповідь важко зрозуміти. Виступ занадто короткий або надто розтягнутий без змістового наповнення;

0 балів – відсутність доповіді або вона не відповідає темі, здобувач освіти не використовує жодних джерел, відсутня участь у дискусії. Виступ незрозумілий або взагалі не відбувся.

За виконання **контрольної роботи** здобувач освіти може отримати до 30 балів. Критерії оцінювання творчого проєкту:

30-28 балів – робота повністю розкриває тему, містить ґрунтовний її, використано достовірні та різноманітні джерела інформації. Матеріал викладено логічно, чітко структуровано, висновки аргументовані. Оформлення якісне, з дотриманням академічних стандартів (шрифт, інтервали, стилістика тощо). Презентація добре оформлена, містить якісні візуальні матеріали, правильно підібраний баланс тексту та графіки. У тексті відсутні граматичні та стилістичні помилки.

27-25 балів – робота загалом відповідає всім вимогам, тема розкрита майже повністю, інформація подана логічно і послідовно. Аналіз глибокий, хоча деякі висновки можуть бути недостатньо розгорнутими. Використано авторський підхід, проте в окремих частинах є залежність від джерел без належного критичного осмислення. Оформлення на високому рівні, але можуть бути незначні технічні недоліки (наприклад, неузгодженість шрифтів у презентації). Допускаються поодинокі граматичні або стилістичні помилки, які не впливають на загальне розуміння тексту.

24-22 балів – робота розкриває основні аспекти теми, але окремі питання подані поверхнево або з нестачею деталей. Аналіз присутній, але в ньому можуть бути повторення або недостатня аргументація. Оформлення загалом якісне, але можуть зустрічатися деякі помилки в структурі тексту або оформленні презентації (наприклад, перевантажені текстом слайди або недостатньо якісні зображення). У тексті є деякі граматичні чи стилістичні помилки.

21-19 балів – робота частково розкриває тему, однак містить загальні фрази та мало конкретики. Аналіз поверхневий або взагалі відсутній, подано лише факти без їх осмислення. Оформлення виконане на середньому рівні, можуть бути технічні помилки (наприклад, неправильні міжрядкові інтервали, відсутність посилань на джерела). Презентація зроблена без належної структури або містить зайві елементи. У тексті присутні помилки, які можуть ускладнювати його розуміння.

18-16 балів – робота містить загальні відомості, але недостатньо розкриває тему. Викладений матеріал може бути нелогічним або містити повтори. Аналіз або відсутній, або зроблений поверхнево. Оформлення слабке, є помилки у форматуванні тексту, порушення стандартів презентації. Використано мало візуальних матеріалів або вони не відповідають темі. Граматичні та стилістичні помилки зустрічаються часто.

15-13 балів – робота має значні прогалини в змісті, тема висвітлена фрагментарно, багато ключових аспектів не розглянуто. Відсутній або майже відсутній аналіз, подано лише перелік загальних фактів. Оформлення роботи низької якості, можуть бути значні порушення структури тексту (наприклад, відсутність розділів, неправильне форматування). Презентація зроблена формально, без урахування вимог до її змісту та оформлення. Велика кількість граматичних і стилістичних помилок, що суттєво впливає на розуміння матеріалу.

12-10 балів – робота містить дуже мало змістовної інформації, велика частина матеріалу не відповідає темі або є скопійованою з інших джерел без осмислення. Відсутній аналіз, висновки відсутні або не мають логічного зв'язку з основним текстом. Презентація або взагалі відсутня, або зроблена неякісно (наприклад, нечитабельний текст, відсутність ілюстрацій). Оформлення містить значні недоліки, багато граматичних і стилістичних помилок.

9-7 балів – робота містить лише окремі речення або невелику кількість інформації, яка не розкриває суті теми. Структури тексту немає, аналіз повністю відсутній. Презентація або відсутня, або містить лише один-два слайди з мінімумом інформації. Оформлення роботи не відповідає вимогам, текст важко читати через велику кількість помилок.

6-4 бали – робота складається з кількох уривків тексту, які не мають зв'язку між собою. Більшість матеріалу не відповідає темі або є просто списком фактів без пояснень. Презентація відсутня або зроблена в неприпустимому вигляді (наприклад, містить лише заголовок без змісту). Оформлення відсутнє або зроблене з серйозними порушеннями академічних стандартів. Текст містить велику кількість помилок, що унеможливорює його розуміння.

3-1 бал – робота містить лише фрагментарні дані, які не пов'язані між собою та не розкривають тему. Відсутні аналіз, висновки, логічна структура. Презентація або не надана, або

зроблена так, що не містить змістовної інформації. Велика кількість граматичних та орфографічних помилок, що робить текст незрозумілим.

0 балів – есе або творчий проєкт повністю відсутня або її зміст не відповідає заданій темі.

Щоб успішно опанувати матеріал, рекомендовано систематично читати лекційний матеріал та додаткову літературу, активно брати участь у семінарських заняттях, виконувати поточні тести та обирати завдання для самостійної роботи, які найбільше відповідають вашим інтересам і підходять до вашого навчального графіка. Залишайте питання або сумніви для обговорення з викладачем під час семінарів чи в індивідуальному порядку, що допоможе краще зрозуміти складні аспекти курсу.

Підсумковий семестровий контроль для здобувачів освіти всіх форм навчання здійснюється під час проведення екзамену. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – до 180 хвилин.

Зміст екзаменаційного білета й оцінювання відповідей на екзамені: теоретичне питання – 15 балів (два питання); питання на знання фактичного матеріалу – 10 балів.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Максимально повна відповідь на перше та друге питання передбачає знання теоретичного та фактичного матеріалу, уміння аналізувати та порівнювати історичні явища та буде оцінена у 15 балів. Бажано у відповіді використовувати мовні конструкції, що свідчать про самостійність та обґрунтованість думок здобувача вищої освіти («на мою думку», «порівняно з», «на противагу », «отже»).

Третє питання білета передбачає знання фактичного матеріалу, пов'язаного з діяльністю відомих персоналій або конкретних подій. Повна, самостійна та аналітична відповідь оцінюється у 10 балів.

Зразок екзаменаційного завдання у формі білета:

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет: ННІ філософії, культурології, політології

Спеціальності: В10 Філософія, В12 Культурологія та музеєзнавство, С2 Політологія.

ОПП: «Філософія», «Візуальна культура та проєктна діяльність», «Політичні технології та аналіз політики».

Семестр: I

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): бакалавр

Навчальна дисципліна: «Історія України: цивілізаційний вимір»

Екзаменаційне завдання № 1

1. Цивілізаційний вимір глобальної історії України: нові підходи до історіописання і роль України в світових процесах. Як еволюція історіописання відображає взаємодію України з іншими цивілізаціями? Які сучасні методологічні підходи допомагають розглядати історію України в глобальному контексті? (15 балів).
2. XVI – перша половина XVII ст.: пізнє середньовіччя чи ранньомодерна доба? Роль України в трансформаціях Центрально-Східної Європи в цивілізаційному контексті (15 балів).
3. Універсали Центральної Ради: Які цивілізаційні ідеали були закладені в Універсалах Центральної Ради? Як ці ідеали відповідали потребам українського суспільства того часу? Які чинники перешкоджали їх реалізації? (10 балів).

Затверджено на засіданні

кафедри українознавства

(протокол № _____ від _____

2026 р.)

В. о. зав. кафедри

Екзаменатор

доц. Н. В. Аксьонова

Я. І. Шкабура

Критерії оцінювання екзаменаційного завдання у формі білета

Критерії оцінювання відповідей на питання 1 та 2:

15 балів – здобувач дав правильну та повну відповідь на поставлене питання, показавши

грунтовне засвоєння теоретичного матеріалу, вміння пов'язувати події минулого із сучасним розвитком соціальної, політичної та економічної ситуації в Україні, логіку та аргументованість викладу (наводив приклади, аналогії).

14 балів – здобувач продемонстрував добре засвоєння теоретичного матеріалу, показав володіння навичками роботи з джерелами та рекомендованою літературою, аргументовано викладав матеріал, висловлював міркування щодо обговорюваних проблем, але припускається незначних неточностей.

13 балів – здобувач дав повну відповідь на питання, продемонстрував знання основних концепцій і фактів, проте припустився окремих похибок у викладі або недостатньо аргументував свою позицію.

12 балів – здобувач відповів на питання загалом правильно, продемонстрував засвоєння матеріалу, однак його аргументація місцями непереконлива, а аналіз джерел або зв'язок із сучасними подіями є поверхневими.

11 балів – здобувач надав відповідь, яка охоплює основні аспекти питання, проте відповідь є недостатньо глибокою, містить певні логічні неточності, спрощені висновки або поверхневий аналіз першоджерел.

10 балів – відповідь здобувача містить правильні факти та концепції, але є неповною або недостатньо аргументованою

9 балів – здобувач продемонстрував загальне розуміння питання, але виклад був непослідовним, аргументація недостатньо обґрунтованою, допущено кілька фактичних або логічних помилок.

8 балів – здобувач частково розкрив питання, проте його відповідь містить значну кількість неточностей, недостатньо аргументована.

7 балів – здобувач продемонстрував фрагментарне знання матеріалу, навів окремі факти, проте не здійснив належного аналізу, припустився суттєвих логічних або фактичних помилок.

6 балів – відповідь була загальною та поверхневою, аналіз був відсутній або дуже слабкий, допущено велику кількість неточностей.

5 балів – здобувач навів лише деякі факти, проте не зміг пояснити їх зв'язок із темою питання, відповідь була уривчастою та непослідовною, містила значну кількість помилок.

4 бали – здобувач продемонстрував слабе знайомство з темою, відповідав загальними фразами без спроби аналізу, допускав велику кількість фактичних і логічних помилок.

3 бали – відповідь була мінімальною, здобувач зміг назвати окремі факти, але не пояснив їх значення або контекст, аргументація відсутня.

2 бали – здобувач продемонстрував дуже поверхнєве знання теми, відповідав короткими фразами, не навів жодних обґрунтованих суджень або зв'язку з джерелами.

1 бал – здобувач намагався відповісти на питання, але його відповідь була несистемною, уривчастою та майже не стосувалася теми.

0 балів – відсутність відповіді.

Критерії оцінювання відповідей на питання 3:

10 балів – відповідь є повною, самостійною та аналітичною. Здобувач демонструє вільне володіння фактичним матеріалом, логічно і послідовно викладає відповідь, робить узагальнення, проводить аналіз подій, процесів або явищ, наводить аргументовані приклади.

9 балів – відповідь є самостійною та аналітичною, здобувач добре орієнтується у фактичному матеріалі, проте допускає незначні неточності або пропускає окремі деталі.

8 балів – здобувач демонструє знання ключових фактів та їх взаємозв'язків, проте аналіз є поверхневим або недостатньо аргументованим, можливі деякі неточності.

7 балів – відповідь містить основні факти, проте здобувач не завжди логічно та послідовно їх викладає, допускає певні фактичні чи логічні помилки, аналіз є недостатньо глибоким.

6 балів – здобувач демонструє лише часткове знання фактичного матеріалу, відповідь є загальною, недостатньо структурованою, містить значні неточності або помилки.

5 балів – відповідь є фрагментарною, здобувач називає лише окремі факти, не може пояснити

їхнього значення, допускає велику кількість фактичних помилок.

4 бали – здобувач демонструє слабке знання матеріалу, відповідь є уривчастою, загальною, без глибшого розуміння теми, аналізу подій або процесів немає.

3 бали – відповідь дуже обмежена: здобувач називає лише окремі події чи явища без пояснення їхнього змісту та значення, допускає грубі помилки.

2 бали – здобувач намагається відповісти, але відповідь складається з розрізнених фактів, що не дають цілісного уявлення про тему, наявні суттєві помилки.

1 бал – здобувач намагається відповісти, але відповідь не містить конкретних фактів, є несистемною та уривчастою.

0 балів – відсутність відповіді.

9. Схема нарахування балів (денне відділення)

Поточний контроль (С – семінар)									Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
С 1	С 2	С 3	С 4	С 5	С 6	С 7	С 8	Контрольна робота	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	20		
Разом 60 балів Мінімальний бал для допуску до екзамену – 10 балів										

Схема нарахування балів (заочне відділення)

Поточний контроль (С – семінар; поточний тестовий контроль)				Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
С 1	С 2	С 3	Контрольна робота	40	100
10	10	10	30		
Разом 60 балів Мінімальний бал для допуску до екзамену – 10 балів					

Для допуску до підсумкового семестрового контролю здобувач має набрати впродовж семестру не менше ніж 10 балів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих лабораторних, практичних, проєктних або дослідницьких робіт використання технологій штучного інтелекту може бути обов'язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних, проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недеклароване використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно
70–89	добре
50–69	задовільно
0–49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Бойко О. Д. Історія України: підручник. 7-ме вид., доп. Київ : Академія, 2021. 720 с. URL: <https://uahistory.co/book/boyko/>
2. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ, 2019. 656 с. URL: <https://uamoderna.com/biblioteka/hrytsak-naryse-istorii-ukrainy> .
3. Грицак Ярослав. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: ПОРТАЛ, 2023. 408 с.
4. Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В. М. Литвин; Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2013. 1056 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010233>
5. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від киммерійців до Русі (X ст. до н. е. – IX ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с.
6. Історія цивілізації. Україна. Т. 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256) / О. Б. Бубенок, А. М. Домановський, О. О. Дядечко та ін.; упоряд. О. Є. Черненко. Харків, 2021. 612 с.
7. Навігатор з історії України. Первісність / Ігор Цеунов, Галина Качур. К.: ПОРТАЛ, 2025. 144 с.
8. Навігатор з історії України. Повоєнний СРСР / Валентина Мержиєвська, Діана Житня-Кебас, Олександр Маєвський, Ігор Цеунов, Юрій Шаповал, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2023. 204 с.
9. Навігатор з історії України. Русь / Вадим Арістов, Галина Качур, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2024. 144 с.
10. Навігатор з історії України. Темні віки / Ігор Цеунов, Євген Синиця, Галина Качур. К.: ПОРТАЛ, 2025. 144 с.
11. Навігатор з історії України. Світові війни / Олександр Маєвський, Валентина Мержиєвська, Діана Житня-Кебас, Ігор Цеунов, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2022. 304 с.
12. Навігатор з історії України. Сучасність / Валентина Мержиєвська, Павло Артимішин, Галина Качур, Софія Рунова, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2023. 224 с.
13. Український Мультифронт. Нова схема історії України (неоліт — початок XX століття) / Ред.: Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
14. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva..pdf>
15. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. URL: <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf> .

Додаткова література

1. Антропологічний код української культури і цивілізації (у двох книгах) / О. О. Рафальський (керівник авторського колективу), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (науковий редактор). Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Книга 1. 432 с.; Книга 2. 536 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/antropolohichniy_kod_book1.pdf ; https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/antropolohichniy_kod_book2.pdf
2. Байнум Вільям. Коротка історія науки / Пер. з англ. Наталія Яцюк. К.: Наш Формат, 2023. 284 с.
3. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
4. Від Рейхстагу до Івдзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків : КСД, 2017. 356 с.

5. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти / Л. В. Войтович. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква : Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
6. Ворбертон Найжел. Коротка історія філософії. К.: Наш Формат, 2023. 289 с.
7. В'ятрович В., Забілий Р., Дерев'яний І., Содоль П. Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / Відп. ред. та упоряд. В. В'ятрович. 3-тє вид. URL: <https://history.org.ua/LiberUA/978-966-8041-43-3/978-966-8041-43-3.pdf>.
8. Голловей Річард. Коротка історія релігії. К.: Наш Формат, 2023. 283 с.
9. Горелов М. Є., Моця О. П., Рафальський О. О. Держава і цивілізація в історії України. Київ : Еко-Продакшин, 2009. 879 с.
10. Гордієнко Д. Під знаком тризуба. Володимир Великий та його держава. К.: Кліо, 2024. 320 с.
11. Горобець В. Зірки та терени козацької революції. Історія звитяг і поразок / В. Горобець. Харків : КСД, 2017. 480 с.
12. Гриневич В. Політика пам'яті Другої світової війни в Україні: у пошуках ідентичності та консолідації. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/grynevych_polityka.pdf
13. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Історія козацтва. Держава–військо–битви. Київ : Арії, 2015. 479 с.
14. Даніель Бовуа Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ. Київ: Кліо, 2020. 872 с.
15. Домановська М. П. П. Гулак-Артемівський і Харківський університет // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. 2017. Вип. 25. URL: <https://periodicals.karazin.ua/uahistory/article/view/10408>
16. Єремєєв. П. В. Руйнація культових споруд Харкова в період російської військової агресії: суспільне сприйняття та переосмислення культурної спадщини. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія». 2022. Вип. 62. С. 49–85. DOI: <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2022-62-02>.
17. Жданович О. Воїни степів. Гуни на теренах України. К., Темпо-ра, 2017. 76 с.
18. Журавльов Денис. Іван Мазепа: людина, політик, легенда. Х.: Фоліо, 2020. 348 с.
19. Залізник Л. Стародавня історія України / Ред. В. Олексієнко. К.: Темпора, 2012. 542 с.
20. Капелюшний В. П., Коваль О. Ф. «Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років. Історіографічний нарис. Монографія. Київ : Інтерсервіс, 2018. 480 с.
21. Кіштайні Найл. Коротка історія економіки. К.: Наш Формат, 2023, 256 с.
22. Князі і гетьмани усієї Русі. «Через шаблю маєм право». Злети і падіння козацької держави 1648–1783 / В. Горобець та ін. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
23. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>.
24. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) / Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ : ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.
25. Лицарі Дикого Поля. Плугом і мушкетом: Український шлях до Чорного моря / Авт. кол.: О. Бачинська, Т. Вінцовський, В. Грибовський, Н. Діанова, А. Домановський та ін. Упоряд. К. Галушко. Харків : КСД, 2016. 356 с. (Історія без цензури).
26. Ложкіна Аліса. «Перманентна революція. Мистецтво України ХХ – поч. ХХІ ст.», переклад із російської: Сашко Ушкалов, дизайн-концепт: Альона Соломадіна. Київ : ArtHuss, 2019. 554 с.
27. Мицик Ю., Плохій С. Як козаки Україну боронили / Ю. Мицик. Київ : Кліо, 2018. 368 с.

28. На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років / М. Ковальчук, А. Папакін та ін. Харків : КСД, 2016. 353 с. (Історія без цензури).
29. Народження країни. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони України / Упоряд. Кирило Галушко. Харків : КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
30. Плохій С. Брама Європи / Сергій Плохій; пер. з англ. Романа Ключка. Харків : КСД, 2016. 496 с.
31. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ : Laurus, 2015. 400 с.
32. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. Кирило Галушко. Харків : КСД, 2016. 352 с. URL: <https://spadok.org.ua/biblioteka/pole-bytvy-ukrayina-voyenna-istoriya-ukrayiny-vid-davnyny-do-sogodennya>
33. Рафальський О., Самчук З. Цивілізаційне перехрестя сучасного суспільства. Київ: ПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/tsyvilizatsiine_perehrestia.pdf
34. Салата О. Світоглядні та методологічні позиції формаційного і цивілізаційного підходів до історії // Цивілізаційні дискурси світової та української історіографії : монографія; за наук. ред. О. О. Салати. Київ, 2017. С. 9–20.
35. Склокін В. Російська імперія і Слобідська Україна у другій половині XVIII ст.: просвічений абсолютизм, імперська інтеграція, локальне суспільство. Львів : Видавництво УКУ, 2019. 268 с.
36. Снайдер Т. Криваві землі. Європа між Гітлером і Сталіним. Київ : Лаурус, 2018. 492 с.
37. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. 1569–1999 рр. Київ : Дух і Літера, 2016. 464 с.
38. Сокирко О. На варті булав. Надвірні війська українських гетьманів середини XVII – другої половини XVIII ст. Київ, 2018. 184 с.
39. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків, КСД, 2016. 351 с.
40. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів. Харків, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
41. Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси: монографія. За ред. чл.- кор. НАН України С. В. Віднянського. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 814 с.
42. Україна в контексті історичного розвитку Європи: підручник для студентів всіх спеціальностей / С. Ю. Боєва, В. Ю. Бузань та ін. Київ : Арт Економі, 2021. 304 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41918>.
43. Україна радянська. Ілюзії та катастрофи «комуністичного раю» / Г. Єфіменко, Я. Примаченко та ін. Харків : КСД, 2017. 353 с.
44. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Київ : Інститут історії України, 2018. Кн. 1. 610 с.; Кн. 2. 580 с.
45. Applebaum, Anne. Red Famine: Stalin's War on Ukraine. New York, Doubleday (Penguin Random House LLC), 2017 461 p.
46. Kolesnyk I. Global History. Conceptual History / Preface V. A. Smoliiy, A. I. Kudryachenko. Kyjiv: In-t of History of Ukraine NAS of Ukraine, 2022. 344 p.
47. Lonardo L. Russia's 2022 War Against Ukraine and the Foreign Policy Reaction of the EU. London : Palgrave Macmillan Cham, 2023. XII, 87 p.
48. Plokyh, Serhii. Forgotten Bastards of the Eastern Front. Oxford : Oxford University Press, 2019. 369 p.
49. Social Change and National Consciousness in Twentieth-Century Ukraine. By Bohdan Krawchenko. New York : St. Martin's, 1985. xix, 333 pp.

50. The Future of the Past: New Perspectives on Ukrainian History. Editor: Plokhy, Serhii. Harvard Ukrainian Research Institute. 2017. 516 p. (Harvard Papers in Ukrainian Studies).
51. The Ukrainian Revolution, 1917–1920: A Study in Nationalism. Front Cover. John Stephen Reshetar. Princeton University Press, 1962. 363 p.
52. Ukraine and Europe: Cultural Encounters and Negotiations. Editors: Plokhy, Serhii; Brogi Bercoff, Giovanna, Pavlyshyn, Marko. University of Toronto Press. 2017. 480 p.
53. Ukraine During World War II: History and Its Aftermath. Editor: Yury Boshyk. Canadian Institute of Ukrainian Studies. 1986. 291 p.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Т. Шевченка. URL: <http://lib-gw.univ.kiev.ua>.
2. Іван Патриляк. Лекції. URL: <https://www.youtube.com/@UKRAINEHISTORY>.
3. Інститут історії України НАН України (Київ). URL: <http://www.institute@history.org.ua>.
4. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України (Київ) URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua>.
5. Інститут української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського НАН України (Київ). URL: <http://www.gilan.uar.net/nasu/hiuass.html>.
6. Інститут філософії імені Г. Сковороди НАН України (Київ). URL: <http://www.filosof.com.ua>.
7. Локальна історія. URL: <https://www.youtube.com/@localhistoryUA>.
8. Наталія Яковенко. Лекції. URL: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F+%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.
9. Національна бібліотека України імені В. Вернадського (Київ). URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
10. Олексій Сокирко. Лекції. URL: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B9+%D0%A1%D0%BE%D0%BA%D0%B8%D1%80%D0%BA%D0%BE.
11. Сергій Плохій. Лекції. URL: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9+%D0%9F%D0%BB%D0%BE%D1%85%D1%96%D0%B9.
12. Тімоті Снайдер. Становлення сучасної України. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLE6NcH-LB5H2zezH0m0ii9LGd4gaEA38A>.

12. Особливості навчання за денною формою в умовах продовження дії обставин непереборної сили

В умовах дії форс-мажорних обмежень освітній процес в університеті здійснюється відповідно до наказів/розпоряджень ректора/проректора або за змішаною формою навчання або повністю дистанційно в синхронному режимі.

У разі запровадження суворих обмежень із заборобою відвідувати ЗВО здобувачам вищої освіти денної форми навчання надано можливість скласти екзамени дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Історія України: цивілізаційний вимір» <https://moodle.karazin.ua/enrol/index.php?id=18078>